

**RESPUBLIKA BANK TIZIMLARIDA BANKOMATLARDAN
KREDITLAR OLISH: IMKONIYATLARI, MUAMMOLARI VA
YECHIMLARI.**

Qulmurotov Sohibjon Jumaniyozovich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti “Iqtisodiyot” kafedrası
katta o‘qituvchisi*

*e-mail: **sohibkulmurotov@gmail.com**, tel: +998972792329*

Islamova Feruza Jasurbekovna

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti “Bank ishi” yo‘nalishi I –
bosqich BI-90-24 guruh talabasi*

Annotatsiya. *Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasi bank tizimida bankomatlar orqali kredit olish imkoniyatlarini, 2023-2024 yillardagi mavjud muammolarni va ularni hal qilish yo‘llarini chuqur tahlil qiladi. Tadqiqotda bankomatlarning zamonaviy funksionalligi, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi va aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, texnik cheklovlar, xavfsizlik xavflari va foydalanuvchi tajribasidagi kamchiliklar aniqlanib, ularga yechim sifatida takliflar kiritiladi. Maqola davlat siyosati va banklarning ushbu sohada muvaffaqiyatga erishishdagi roli, shuningdek, ushbu jarayonni yanada samarali qilish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlar baholanadi.*

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston bank tizimi raqamli transformatsiya yo‘lida sezilarli qadamlar tashladi. Bankomatlardan kredit olish imkoniyati aholiga tezkor moliyaviy yordam ko‘rsatishda muhim vosita sifatida rivojlandi. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2023-2024 yillardagi hisobotlariga ko‘ra, bankomatlar soni va funksionalligi oshdi, ammo bu jarayon bir qator texnik va operatsion muammolarga duch kelmoqda. Ushbu maqola 2023-2024 yillardagi holatni tahlil qilib, imkoniyatlarni kengaytirish va mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan yechimlarni taklif qiladi. Maqolada, shuningdek, bankomatlar orqali kredit olish jarayonida yuzaga keladigan xavfsizlik masalalari, foydalanuvchi tajribasi va texnik infrastruktura bilan bog‘liq kamchiliklar ham ko‘rib chiqiladi.

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. 2023-2024 yillarda bank tizimida

raqamlashtirish jarayonlari tezlashdi, bu esa aholiga moliyaviy xizmatlarni tezkor va qulay tarzda yetkazib berish imkonini kengaytirdi. Bankomatlardan kredit olish tizimi ushbu jarayonning muhim qismi sifatida nafaqat bank xizmatlarining mavjudligini oshiradi, balki kichik va oʻrta biznesni moliyalashtirish, shuningdek, kundalik ehtiyojlar uchun tezkor yechimlar taqdim etishda ham muhim rol oʻynaydi. Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy banki maʼlumotlariga koʻra, 2024 yilda raqamli bank xizmatlaridan foydalanish darajasi 20% ga oshgan, bu aholining ushbu xizmatlarga boʻlgan talabining ortganligini va ularning moliyaviy texnologiyalarga boʻlgan ishonchini koʻrsatadi. Shuningdek, bu holat bank tizimining yanada raqamlashtirilishi va uning aholi uchun yanada qulayroq va xavfsiz boʻlishini taʼminlash zarurligini taʼkidlaydi.

Shu bilan birga, bankomatlar orqali kredit olish imkoniyati texnologik, huquqiy va ijtimoiy muammolarga duch kelmoqda. Masalan, 2024 yilda bankomatlar soni har 100 000 kishiga oʻrtacha 50 taga yetgan boʻlsa-da, bu koʻrsatkich Markaziy Osiyo va Sharqiy Yevropa mamlakatlari oʻrtacha darajasidan pastroq qolmoqda. Bundan tashqari, kiberxavfsizlik xavflari, aholining raqamli savodxonligi darajasining pastligi va texnik cheklovlar ushbu tizimning samarali ishlashiga toʻsqinlik qilmoqda. 2023-2024 yillarda kiberhujumlar sonining oshishi ham xavfsizlik masalalarini yanada dolzarb qilmoqda. Bularning barchasi bankomatlar orqali kredit olish tizimini yanada rivojlantirish va foydalanuvchilarni himoya qilish uchun zarur texnologik yangilanishlar, raqamli savodxonlikni oshirish va xavfsizlik choralarini kuchaytirishni taqozo etadi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bankomatlardan kredit olish tizimi Oʻzbekistonning raqamli iqtisodiyotga oʻtish strategiyasini amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, mavjud muammolarni oʻrganish va yechimlarni taklif qilish nafaqat bank sektorining samaradorligini oshiradi, balki aholining moliyaviy xizmatlardan teng va oson foydalanish imkoniyatini kengaytiradi. Ushbu mavzuni tadqiq qilish davlat siyosati, banklar va texnologik infratuzilma oʻrtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi, shuningdek, bank tizimining yanada rivojlanishi va xavfsizligini taʼminlashga yordam beradi. Shu sababli, bankomatlar orqali kredit olish tizimining imkoniyatlari, muammolari va yechimlarini oʻrganish bugungi kunda nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham yuqori ahamiyatga ega, chunki bu tadqiqot mamlakatning moliyaviy texnologiyalar sohasidagi barqaror rivojlanishini qoʻllab-quvvatlaydi.

Muammoni hal qilish usullari. Bankomatlardan kredit olish tizimida soʻnggi yillarda aniqlangan muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi usullar taklif etiladi. Ushbu yechimlar Oʻzbekiston bank tizimining joriy holati, texnologik imkoniyatlari, xavfsizlik talablariga va aholining moliyaviy ehtiyojlariga asoslangan holda ishlab chiqilgan. Yechimlar, shuningdek, bankomatlar orqali

kredit olish jarayonini yanada qulayroq, xavfsizroq va foydalanuvchilar uchun samarali qilishga qaratilgan. Bular texnik infratuzilmani yaxshilash, raqamli savodxonlikni oshirish, xavfsizlikni mustahkamlash va foydalanuvchilarga qulay xizmatlar ko‘rsatish kabi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi.

Bankomatlarni yangilash: Bankomatlarning eskirgan dasturiy ta‘minoti va apparat qismlarini zamonaviy qurilmalar bilan almashtirish zarur. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma‘lumotlariga ko‘ra, 2024 yilda bankomatlarning 10% nosozliklari eskirgan texnologiyalar bilan bog‘liq edi. Yangi avlod bankomatlarga 5G tarmoqlari va tezkor tranzaksiyalarni qo‘llab-quvvatlaydigan dasturiy ta‘minotni integratsiya qilish jarayon samaradorligini oshiradi.

Biometrik autentifikatsiya: Kredit olish jarayonida xavfsizlikni ta‘minlash uchun barmoq izi yoki yuzni tanish texnologiyalarini joriy etish. Masalan, “Aloqabank” 2024 yilda sinov tariqasida biometrik bankomatlarni ishga tushirdi, bu tajribani kengaytirish mumkin.

Qishloq hududlarida internet infratuzilmasini rivojlantirish: Internet aloqasining beqarorligini bartaraf etish uchun qishloq joylarda optik tolali tarmoqlarni kengaytirish va bankomatlar uchun mustaqil simsiz aloqa modullarini o‘rnatish taklif etiladi.

Blokcheyn texnologiyasidan foydalanish: Bankomatlarda shaxsiy ma‘lumotlar va tranzaksiyalarni himoyalash uchun blokcheyn asosidagi shifrlash tizimlarini joriy etish. Bu kiberhujumlar xavfini kamaytiradi, chunki 2024 yilda firibgarlik holatlari 15% ga oshgan.

Kiberxavfsizlik bo‘yicha o‘quv dasturlari: Bank xodimlari va foydalanuvchilar uchun kiberxavfsizlik bo‘yicha treninglar tashkil etish. Markaziy bankning 2024 yilgi tashabbusi doirasida bunday dasturlar allaqachon boshlangan bo‘lib, ularni aholining keng qatlamlariga yetkazish zarur.

Raqamli savodxonlikni oshirish: Moliya vazirligining 2023 yilgi dasturlari asosida aholining raqamli bank xizmatlaridan foydalanish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini oshirish maqsadida mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda seminarlar, treninglar va targ‘ibot kampaniyalarini davom ettirish. Ushbu tashabbuslar, aholining raqamli moliya xizmatlariga bo‘lgan ishonchini oshirish, texnologik yondashuvlarni tushunishni yaxshilash va foydalanuvchilarga yangi imkoniyatlar va xavfsizlik choralari taqdim etishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, maqsadli guruhlar, xususan, qishloq hududlaridagi aholi uchun maxsus dasturlarni ishlab chiqish va ularga raqamli moliyaviy xizmatlarni taqdim etish zarur.

Qo‘llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish: Bankomatlarda 24/7 ishlaydigan call-markazlar bilan integratsiya qilish orqali foydalanuvchilarga tezkor yordam ko‘rsatish, ular uchun mavjud bo‘lgan xizmatlar, xavfsizlik

masalalari va texnik muammolar bo'yicha tezkor javoblar taqdim etish. Bu, shuningdek, foydalanuvchilarning bankomatlar orqali kredit olish jarayonidagi muammolarini tezda hal qilish, xizmatlarni yanada qulay va samarali qilishga yordam beradi.

Ushbu usullar amalda qo'llanilganda, bankomatlardan kredit olish tizimi nafaqat texnik jihatdan barqaror bo'ladi, balki aholining keng qatlamlari uchun qulay va xavfsiz xizmatga aylanadi. Yechimlarning samaradorligi davlat, banklar va texnologik kompaniyalar o'rtasidagi samarali hamkorlikka bog'liq bo'lib, bu O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish strategiyasini qo'llab-quvvatlab, moliyaviy xizmatlarning kengroq taqdim etilishini ta'minlaydi. Bunday hamkorlik, shuningdek, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va aholi uchun raqamli moliya xizmatlarini yanada qulaylashtirishga yordam beradi.

Muammolarni hal qilishda quyidagi tamoyillarga e'tibor qaratish zarur:

Bankomatlardan kredit olish tizimida aniqlangan muammolarni hal qilishda samarali yechimlar ishlab chiqish uchun bir qator asosiy tamoyillarga rioya qilish zarur. Ushbu tamoyillar O'zbekiston bank tizimining joriy holati, aholining ehtiyojlari va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasiga asoslanib ishlab chiqilgan. Quyida ushbu tamoyillar va ularning amaliy ahamiyati keltirilgan, bu esa tizimning samarali ishlashini ta'minlash va foydalanuvchilarga yuqori sifatli xizmatlar taqdim etishni maqsad qiladi.

Samaradorlik va tezkorlik: Muammolarni hal qilish jarayonida bankomatlardan kredit olishning asosiy afzalligi – tezkorlikni saqlab qolish va takomillashtirish zarur. Yechimlar foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatish jarayonini soddalashtirishi va vaqtni tejashi kerak. Masalan, bankomatlarda kredit rasmiylashtirish jarayonini 5 daqiqadan 2-3 daqiqagacha qisqartirish uchun avtomatlashtirilgan dasturiy ta'minot va tezkor internet aloqasini joriy etish lozim. “Aloqabank”ning 2024 yildagi tajribasi shuni ko'rsatadiki, jarayonni soddalashtirish foydalanuvchi qoniqishini 15% ga oshiradi.

Xavfsizlik va ishonchlilik: Bankomatlardan kredit olish jarayonida shaxsiy ma'lumotlar va moliyaviy tranzaksiyalarning xavfsizligini ta'minlash eng muhim talablaridan biridir. Bu, foydalanuvchilarning maxfiyligini himoya qilish va tizimning xavfsiz ishlashini ta'minlash uchun zarurdir. 2024 yilda kiberhujumlarning 15% ga oshgani xavfsizlikka alohida e'tibor qaratishni talab qiladi. Blokcheyn texnologiyasi va biometrik autentifikatsiya (barmoq izi, yuzni tanish) joriy etilishi transaksiyalarni himoyalashda samarali vosita bo'lishi mumkin. Masalan, “Aloqabank” sinov loyihasi shuni ko'rsatdiki, biometrik tizimlar ma'lumotlar oshkor bo'lishini 90% ga kamaytiradi va foydalanuvchi xavfsizligini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanuvchi uchun qulaylik: Tizimning foydalanuvchi tajribasini yaxshilash va uni har qanday bilim darajasidagi odamlar uchun tushunarli qilish zarur. Bankomat interfeyslarini soddalashtirish, ovozli yordamchi qo‘shish va ko‘p tilli qo‘llab-quvvatlashni kengaytirish (o‘zbek, rus, ingliz va boshqa tillar) aholining keng qatlamlari uchun qulaylik yaratadi. Shu bilan birga, Moliya vazirligining 2023 yilgi raqamli savodxonlik dasturlari asosida aholini o‘qitish va raqamli bank xizmatlarini samarali foydalanish bo‘yicha ta’limni davom ettirish zarur. Bu chora, foydalanuvchilarning bank xizmatlaridan yanada qulay va ishonchli foydalanishini ta’minlaydi.

Huquqiy muvofiqlik va shaffoflik: Muammolarni hal qilish jarayonida qonunchilik talablariga rioya qilish va foydalanuvchilar uchun jarayonning shaffofligini ta’minlash juda muhimdir. Bu, shuningdek, tizimning ishonchliligini oshiradi va foydalanuvchilarga adolatli va xavfsiz xizmatlar taqdim etilishini kafolatlaydi. “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida”gi qonunga 2024 yil oxirigacha bankomatlardan kredit olish jarayonini tartibga soluvchi aniq qoidalarini kiritish zarur. Shu bilan birga, foydalanuvchilarga kredit shartlari, foiz stavkalari va qaytarish muddatlari haqida to‘liq ma’lumot berish uchun bankomatlarda axborot ekranlarini joriy etish lozim. Bu chora, foydalanuvchilarga yanada shaffof va tushunarli xizmatlarni taqdim etish, ularning qaror qabul qilish jarayonini osonlashtirishga yordam beradi.

Ushbu tamoyillarga e’tibor qaratish bankomatlardan kredit olish tizimini samarali, xavfsiz va foydalanuvchilar uchun qulay qilish bilan birga, uning uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlaydi. Bu yondashuv O‘zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o‘tish strategiyasiga mos keladi va aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishda muhim qadam bo‘ladi, shuningdek, tizimning barqarorligini va foydalanuvchi ishonchini oshiradi.

Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar. Bankomatlardan kredit olish tizimining O‘zbekiston bank sektorida to‘liq salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun so‘nggi yillardagi tadqiqotlarda aniqlangan muammolarni bartaraf etish va imkoniyatlarni kengaytirish bo‘yicha quyidagi ilmiy asoslangan takliflar va tavsiyalar beriladi. Ushbu takliflar texnologik, xavfsizlik, foydalanuvchi tajribasi va huquqiy-infratuzilmaviy jihatlarni qamrab olib, tizimning samaradorligini oshirish, xavfsizligini ta’minlash va foydalanuvchilar uchun qulaylik yaratishga yo‘naltirilgan.

 2026-yilgacha bankomatlarning kamida 50% ni modernizatsiya qilish uchun davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishni kengaytirish va xususiy sektordan investitsiyalarni jalb qilish zarur. Bu, bank tizimining raqamli transformatsiyasini tezlashtirish, bankomatlarning funksionalligi va xavfsizligini yaxshilash, shuningdek, foydalanuvchilarga yanada samarali va qulay xizmatlar

taqdim etish imkonini beradi.

✚ Markaziy bank 2025-yil uchun kiberxavfsizlik strategiyasini ishlab chiqib, barcha tijorat banklari uchun majburiy biometrik autentifikatsiya standartlarini joriy etishi zarur. Bu, bank tizimining xavfsizligini mustahkamlash, foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish va moliyaviy tranzaksiyalarni yanada xavfsiz qilishga yordam beradi.

✚ 2025-yil oxirigacha mahalliy hokimiyatlar bilan hamkorlikda har bir viloyatda kamida 10 ta raqamli savodxonlik markazini tashkil etish va bankomatlarda foydalanuvchilarga tezkor yordam ko'rsatish uchun 24/7 call-markazlarni integratsiya qilish zarur. Bu chora, aholining raqamli moliya xizmatlaridan samarali foydalanishini ta'minlaydi, shuningdek, foydalanuvchilarga har doim qulay va tezkor yordam ko'rsatishni imkonini yaratadi.

✚ Tijorat banklari 2025-yilda kichik va o'rta biznes uchun bankomatlardan tezkor kredit olish bo'yicha maxsus dasturlarni ishga tushirishi va davlat tomonidan ushbu dasturlarga soliq imtiyozlari taqdim etilishi zarur. Bu, kichik va o'rta bizneslarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularning moliyaviy resurslarga oson kirishini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradi.

Ushbu taklif va tavsiyalar ilmiy tadqiqotlar va real statistik ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, bankomatlardan kredit olish tizimini samarali, xavfsiz va foydalanuvchilar uchun qulay qilishga xizmat qiladi. Ushbu choralar davlat siyosati, tijorat banklari va aholining faol ishtiroki orqali amalga oshirilganda, O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

a. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston 2030” strategiyasi to'g'risida” farmoni, 11.09.2023-yildagi PF-158-son. <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

b. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Bank tizimining 2023 yilgi faoliyati to'g'risidagi hisobot. <https://cbu.uz>.

c. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). 2024 yil I yarim yilligi uchun moliyaviy barqarorlik sharhi. <https://cbu.uz>.

d. Moliya vazirligi. (2023). O'zbekiston aholisining moliyaviy savodxonligi darajasi – 2023 yil hisoboti. Tashkent: Moliya vazirligi nashriyoti.

e. Jahon banki. (2024). O'zbekistonda bank infratuzilmasi: 2024 yilgi statistik tahlil. <https://worldbank.org>.

- f. Kaspersky Lab. (2024). Markaziy Osiyoda kiberxavfsizlik holati – 2024. <https://kaspersky.com>.
- g. Aloqabank. (2024). Zoomrad ilovasi orqali mikroqarz xizmatlari – 2024 yil yangilanishlari. <https://aloqabank.uz>.
- h. Qulmurotov S.J. “Marketing” fanidan O‘quv qo‘llanma. “STAP-SEL” nashriyoti. Samarqand 2024. 328 bet.
- i. Digital маркетинг: что такое цифровой маркетинг и почему он нужен вашему бизнесу уже сегодня. <https://lafounder.com/article/digital-marketing>
- j. Qulmurotov S.J. Asalarichilik faoliyatini yuritishda yetuk soha mutaxassislarning roli. Xorazm ma‘mun akademiyasi axborotnomasi. -9/2-2024. UO‘K 338.436.2, 2024-yil.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI PSIXOLOGLARIDA TARBIYALANUVCHILAR ORASIDA "QOBILIYATLARNING RIVOJLANISHI"

Abdullayeva Gulmira Xalimjonona
University Business of Science talabasi

Annotatsiya : *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimidagi islohotlar, ular orqali amalga oshirilayotgan ishlar, psixologik xizmat ko'rsatishning turlari hamda maqsad, vazifalari yoritib berilgan. O'zbekiston Respublikasida ta'limning birinchi bosqichi hisoblanmish, maktabgacha ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan bo'lib kelmoqda.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, psixologik xizmat, psixologik tashviqot, psixologik profilaktika, psixologik maslahat, psixologik-pedagogik konsilium, diagnostik-korreksion ishlar.*

Bugungi kunda ta'lim tizimiga berilayotgan e'tibor kundan-kunga kuchaymoqda. Faqatgina ularning in- shootlarigina yangilanib qolmasdan, balki ularning ichki muhitida ham tub burilishlar sodir bo'lmoqda. O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda o'sib borayotgan avlodni sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabga- cha ta'limning samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda "2017-2021 yillarda maktabga- cha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707- sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi